

A NOVEL TOURISM APPROACH: CHILD TOURISM AND LIVING CULTURAL HERITAGE

Sunay AKKAYA¹

Abstract

The tourism sector is commonly designed as a domain exclusive to adults. As a result, thematic classifications such as 'religious tourism, gastronomy tourism,' etc., are observed to be constructed and implemented with a tourism understanding aimed at adults. However, in Turkey, there is no tourism model based on the living cultural heritage that is designed specifically for children travelling with adults. This study aims to create space for children in the tourism sector in Turkey and contribute to the establishment of thematic spaces in cities, such as tales, narratives, children's activities, riddles, and traditional folk theatre, which are part of the cultural heritage that is still alive. In this context, data related to children, tourism, and cultural heritage from different countries around the world have been accessed via the internet. The document analysis method has been applied to obtain the related data. It has been observed that certain countries, especially Germany, have explored the relationship between child-family, cultural heritage, and tourism. Consequently, it is believed that the construction of children's spaces and areas in cities based on the relationship between child-living cultural heritage and tourism will bring innovation and diversity to the tourism sector in Turkey, resulting in the emergence of child-themed cities.

Keywords: Child tourism, cultural tourism, city, cultural heritage.

¹ Corresponding Author: Assist. Prof. Dr, Adiyaman University, Education Faculty, sakkaya@adiyaman.edu.tr. ORCID: 0000-0002-5640-3111

TURİZMDE YENİ BİR YAKLAŞIM DENEMESİ: ÇOCUK TURİZMİ VE YAŞAYAN KÜLTÜREL MİRAS²

Sunay AKKAYA³

Özet

Turizm sektörü yaygın bir yaklaşımla yetişkinlere özgü bir alan olarak tasarlanmaktadır. Buna bağlı olarak "inanç turizmi, gastronomi turizmi" vb. tematik sınıflandırmalarda yetişkinlere yönelik bir turizm anlayışının kurgulandığı ve hayata geçirildiği görülmektedir. Ancak yetişkinlerle beraber seyahat eden çocuklara yönelik yaşayan kültürel mirastan hareketle tasarlanmış bir turizm modeline Türkiye'de rastlanmamaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de turizm sektöründe çocuklara yer açmak ve onlara yönelik kentlerde yaşayan kültürel mirasın bir parçası olan masal, fıkra, çocuk oyunu, bilmece, geleneksel halk tiyatrosu gibi tematik mekânların oluşturulmasına katkı sağlamaktır. Bu kapsamda, dünyanın farklı ülkelerindeki çocuk, turizm ve kültürel miras ilişkili verilere internet üzerinden ulaşılmıştır. Ulaşılan verilere doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Başta Almanya olmak üzere bazı ülkelerin çocuk-aile, kültürel miras ve turizm ilişkisini keşfettikleri gözlemlenmiştir. Sonuç olarak çocuk-yaşayan kültürel miras-turizm ilişkisi üzerinden kentlerde hayata geçirilecek çocuk mekânları ve alanları sayesinde çocuk kültürü temalı kentlerin oluşmasının Türkiye'de turizm sektörüne bir yenilik ve çeşitlilik getireceği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk turizmi, kültür turizmi, kent, kültürel miras.

² Bu çalışma, Bandırma'da 2017 Kasım ayında gerçekleştirilen Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda "Turizmde Yeni Bir Yaklaşım Denemesi 'Çocuk Turizmi' ve Yaşayan Kültürel Miras" başlığıyla sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş şeklidir.

³ Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi
sakkaya@adiyaman.edu.tr. ORCID: 0000-0002-5640-3111

GİRİŞ

Çocuk turizmi terimi, “çocuklar için turizm” veya “çocuklarla turizm” kavramlarına karşılık gelmektedir. Dünya literatüründe “çocuk turizmi kavramı” henüz kullanılmamış bir terim olmakla birlikte turizmin, “yetişkin turizmi”, “genç turizmi” şeklinde terimsel olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Çocuk turizmi konusu hakkında yapılan araştırmada gerek dünyada gerekse Türkiye’de herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durumun asıl sebeplerinden biri çocuk kültürü ile ilgili çalışmaların 20. yüzyılın sonlarında başlamış olması⁴ diğeri ise yukarıda sözü edilen kent markası çalışmalarının yine 1990’lı yıllarda başlamış olması ile ilintilidir. Kısacası, birbirinden beslenerek ilerleyecek iki sürecin hem kent markası (yaratıcı kentler ağı)⁵ hem de çocuk kültürü çalışmalarının aynı tarihlerde ortaya çıkmasının doğal bir sonucu olduğu görülmektedir. Bununla beraber, çocuklara yönelik turizm çalışmalarının dünyanın çeşitli ülkelerinde kısmen de olsa başladığı izlenmektedir. Dolayısıyla çocuk turizmi, bilimsel anlamda halk bilimi, kent bilimi ve turizm disiplinleri kapsamında yeni bir çalışma alanı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca “çocuk turizmi” terimi turizm alanında yetişkinler kadar çocuklara da bir yer açılması, bunun yanında çocuk kültürü çalışmalarıyla ilintili bir uygulama alanı oluşturulmasını da imlemektedir. “Yaşayan kültürel miras” terimi ise 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen SOKÜM Sözleşmesi’nin kültürün canlandırılmasına ve yaşatılmasına yönelik yaklaşımından hareketle kültürün yaşayan bir değer olduğunu vurgulamak amacıyla tercih edilmiştir.

Sanayi devriminden günümüze dünyada kentleşme süreci hız kazanmıştır. Bu süreç başta halkbilimi olmak üzere sosyal bilimler alanında insanı ve onun yaşantısını konu edinen birçok disiplini etkilemiştir. Halk biliminin bilimsel bir disiplin alanı olmasında kuşkusuz kentleşme sürecinin etkisi yadsınamaz. Halk biliminin isim babası W. John Thoms’un 1846 yılında

⁴ Onur, Bekir-Çok, Figen (2000) Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÇOKAUM), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara., s. 11, 39.

⁵ Akkaya, Sunay (2016), Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Kent İmgeleri ve Günümüz Kent Markası Tasarımına Etkisi, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Grafiker Yay., Ankara.

yayınladığı “Folklor” başlıklı yazısı aslında sanayi çağında kentleşme süreci karşısında kültürün yok olduğu ve derhal halk bilimsel malzemelerin toplanması gerektiğini 19. yüzyıla özgü romantik bir yaklaşımla vurgulamaktadır. 19. yüzyıldan 21. yüzyıla aradan geçen 171 yılın sonunda halk bilimi daha çok ekonomik bir bakış açısıyla ele alınmaya başlamıştır. Bu kapsamda 2. Dünya Savaşı sonrası sömürgeciliğin ortadan kalkmasıyla artık ekonomik gücünü kaybetmeye başlayan ve özellikle 1990’lı yıllarda ekonomik krizle karşılaşan Avrupa kentleri kültürü sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın temel dinamiği olarak görmeye başlamışlardır. Bir dönem sömürge altında yaşamış, ekonomik, teknolojik ve bilimsel gelişmelerin gerisinde kalmış ekonomik anlamda dünya pazarlarında bir üretimi olmayan 3. Dünya Ülkeleri de kültüre Avrupa ülkeleriyle benzer şekilde yaklaşmıştır. Bir yandan Avrupa ülkeleri, Avrupa Birliği etrafında toplanarak ekonomik kaygılarla başta kültür endüstrileri olmak üzere kültüre dayalı turizm, edebiyat, kent, görsel sanatlar ve medyayı teknoloji bağlamında kültürel ekonomik bir sektöre dönüştürdüler. Öte yandan gelişmemiş ve gelişmekte olan 3. Dünya Ülkeleri UNESCO’nun kültürle ilişkili program ve sözleşmelerinin etrafında toplanarak kültürleriyle hamle yapma yolunu seçtiler. Avrupa ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler kültürel çalışmalar alanında belli bir olgunluğa ulaştıktan sonra kent insanına nefes aldirmek amacıyla “Kültür kentin oksijenidir.” bakış açısıyla yaratıcı kentler ağı ile kentleri markalaştırma yolunu seçtiler. Böylece kentleri, kendi özgün kültürlerinden hareketle yeniden tasarladılar. Başta Kanada, olmak üzere birçok ülke kentin turizm hedeflerine ulaşması için kültür politikaları geliştirmektedir. Böyle bir zeminde Türkiye’de kentlerdeki turizm faaliyetlerinin yetişkinlere özgü bir biçimde oluşturulması geleneksel çocuk kültürüyle ilintili turizm sektörünün göz ardı edilmesine neden olmuştur.

Dünyanın yarısı, yaklaşık olarak 6 milyar insan bugün kentlerde yaşamakta ve Birleşmiş Milletler, 2025 yılına kadar dünya çocuk nüfusunun % 60’ının kentlerde yaşayacağını ön görmektedir (Christensen vd., 2003, s. 15). Bu konjonktürde sanayi devrimi sonrasında fabrikalar etrafında halkalanan kent merkezlerinden günümüz tüketim kültürünün kent merkezlerine dönüşen alışveriş merkezleri arasında geçen süreçte çocuklara yönelik kültürel mekânların yokluğu gerek kent yaşamında gerekse turizm

alanında çözümlenmesi gereken bir sorun olarak durmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de turizm sektöründe çocuklara yer açmak ve onlara yönelik kentlerde yaşayan kültürel mirasın bir parçası olan masal, fıkra, çocuk oyunu, bilmece, geleneksel halk tiyatrosu gibi tematik mekânların oluşturulmasına katkı sağlamaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Çocuk turizminin yaygınlaşması ve nasıl olması gerektiğiyle ilgili ipuçları veren bu çalışma, nitel bir çalışmadır. Veriler ise doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi ile üzerinde çalışma yapılacak olan konular hakkında yazılı veriler toplanarak bu verilerin analizi yapılır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan uygun bir nitel araştırma yöntemi olarak benimsenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.187).

Araştırmanın Kapsamı

08. 05. 2017- 25. 10. 2017 tarihlerinde www.kids-world-travel-guide.com, <https://www.visit.brussels>, <https://www.frankfurt-tourismus.de>, <http://www.museedesenfants.be/> ve <http://www.luebeck-tourism.de> web sayfalarından ve bu web sayfalarında yer alan broşürlerden yararlanarak bu çalışmanın verileri oluşturulmuştur. Bu web sayfalarının doküman olarak belirlenmesinin nedeni ise bu web sayfalarının özellikle çocukların turizm deneyimlerini gerçekleştirmeleri; çocuklara ve ailelerine yönelik kentleri çekici kılmak için çeşitli tematik çocuk turizm broşürlerine ve rehberlerine yer vermesidir.

BULGULAR

Turizm sektörü geçmiş dönemlerdeki anlayışından sıyrılarak yeni dönemde kentin özgün kültürel dokusuyla tematik çalışmalara ağırlık vermektedir. Bu durumun en somut örneğini UNESCO’nun Yaratıcı Şehirler Ağı’nda şehirlerin edebiyat, müzik, tasarım, gastronomi, sinema, zanaat ve halk sanatları, medya sanatları temalarına göre sınıflandırmasında görülmektedir. Buradan hareketle geçmiş turizm anlayışı kentlerin birtakım sorunlarla karşılaşmasına neden olduğundan artık turizm sektörünün daha insan merkezli, kentleri daha yaşanılabilir

mekânlara dönüştürebilmek için tematik ve daha özel çalışmalar başlattığı söylenebilir. Avrupa kentlerinin “yaratıcı kent çalışmalarını” çocuk temalı bir turizm anlayışıyla geliştirmeye başladıkları gözlenmektedir. 08. 05. 2017- 25. 10. 2017 tarihleri arasında Google arama motoruna “kids, culture, tourism”, “children, culture, tourism”, “children, culture politics, tourism” anahtar kelimeleriyle yapılan taramalarda bazı Avrupa kentlerinin çocuk temalı turizm çalışmalarına rastlanmıştır. Bu kentler, özellikle çocukların turizm deneyimlerini gerçekleştirmeleri ve çocuklar ve ailelerine yönelik kentleri çekici kılmak için çeşitli tematik çocuk turizm broşürleri, rehberleri ve web siteleri hazırlamaktadırlar. Ön planda olan “çocukların gözünden dünya” yaklaşımıyla hazırlanmış Kids- World- Guide adlı web sitesinde çocuk temalı turizm ülkeleri arasında; Avusturalya, Arjantin, Şili, Güney Afrika, Avusturya, Bolivya, Brezilya, Çin, Fransa Almanya, Kanada, İtalya, İzlanda, Japonya, Meksika, Norveç, Katar, Namibya, Meksika, Seyşeller bulunmaktadır.⁶ Bu ülkelerden ön plana çıkan ve kendi broşürlerini, gezi rehberlerini ve temalarını hazırlayan kentlerin başında ise Norveç/Oslo, Almanya/ Frankfurt, Luebeck, Cologne, Belçika/Bürüksel, Kanada gelmektedir. Kentler yaptıkları çalışmaları, Aileler ve çocuklar ile Frankfurt, çocuklarla Brüksel, çocuklar için Luebeck (çocuklar için kültür), Kolonya (Cologne for families and kids), çocuklar için Brüksel şeklinde adlandırmışlardır. Yukarıda sözü edilen kentlerin çocuk turizmi etkinlikleri incelendiğinde, çocuk turizmi: kültürel etkinlikler, festivaller, konserler, müzeler, sergiler, tiyatrolar ve yemekler başlıkları altında sınıflandırılabilir. Örneğin KWG web sitesinde eğlenceli gerçekler linkinde yemekler başlığı da bulunmaktadır. Burada ülkelerin çocuklara yönelik patlamış mısır, şeker, hot dog, muz gibi imgesel değeri olan geleneksel yiyeceklerini tanıtılmaktadır. Yiyeceklerin mesela muzun bilmece ile, domatesin İspanya domates festivali gibi tarihi- kültürel değeri ile birlikte anlatılması yaşayan kültürel mirasın çocuk turizmi ile ilişkilendirilerek kullanımına örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında, ülkelerin insanları, ekonomileri, tarihi mekânları, müzeleri, faunası, florası, çocukların gözünden bir dünya algısıyla beraber kültürle ilişkilendirilerek turizm sektörüne kazandırılmaktadır.⁷

⁶ Erişim tarihi: 25. 10. 2017 <https://www.kids-world-travel-guide.com/>

⁷ Erişim tarihi: 25. 10. 2017 <https://www.kids-world-travel-guide.com/>

Yukarıda yaratıcı kent veya bir başka ifadeyle marka kent çalışmalarıyla çocuk- turizm temalı çalışmaların aynı dönemlerde başladığı belirtilmiştir. Bununla beraber, kentleşme sürecinde kültürel çalışmalarını belirli bir noktaya getirmiş ve marka olmuş Kanada, Almanya, Japonya, Çin, Norveç, Belçika gibi ülkelerin çocuk turizmi alanında daha fazla ön plana çıktıkları görülmektedir. Örneğin sadece çocuklarla sınırlandırılmış, Çocuklar için Brüksel Tematik Kitapçığında çocuklara yönelik birçok kültürel etkinlik yer almaktadır. Bunlardan Brüksel'in doğası gereği kozmopolit ve çeşitli kültür varlıklarını sergileyen yerliler ve sanatçılardan oluşan Zineke geçit töreni, Brosella Folk and Jazz, Nomadik Theatre Festival kültürel etkinliklere örnek olarak verilebilir.⁸ Kolonya'da Hännischen-Tiyatrosu, Frankfurt Çocuk Müzesi⁹, Brüksel Çocuk Müzesi¹⁰, Lübeck Kukla Tiyatrosu Müzesi¹¹ yaşayan kültürel mirasla içeriklendirilmiş çocuk turizmi mekanlarından. Bu mekânlar ve etkinlikler kültürün deneyimlenip yaratıcı çalışmaların yapılarak çocukların kenti yaşaması ve kentin çocuklarla yaşaması için düzenlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak çocuk turizmi, yaşayan kültürel miras ve çocuk kültürüne dayalı yeni bir alan olarak doğmuştur. Türkiye'de çocuklarla ilgili kültürel çalışmaların sınırlı olması, kentleşme sürecinde yaşayan kültürel mirastan yararlanılamaması, kültür politikaları alanındaki eksiklik, kültür turizmi alanında dünya standartlarının gerisinde kalması nedenlerinden dolayı çocuklara yönelik bir turizm anlayışı henüz geliştirememiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin turizm alanında çocuk turizmi çalışmalarını yakalayabilmesi için kentlerin yaşayan kültürel mirasından hareketle çocuklara yönelik yaşam alanlarını oluşturması gerekliliği bu çalışmanın en önemli önerisidir. Geçmişten günümüze Türk kültürü içerisinde doğumdan askere kadar geçen süreçte çocuklarla ilgili kültürel birikimlerin oldukça fazla olması,

⁸ Erişim tarihi: 23. 10. 2017

https://visit.brussels/binaries/content/assets/pdf/brussels_for_kids_thematic_kit.pdf

⁹ <https://www.frankfurt-tourismus.de/en/Frankfurt-for/Families-and-Children2/frankfurt-children-s-museum>

¹⁰ <http://www.museedesenfants.be/site/>

¹¹ <http://www.luebeck-tourism.de/culture/museums/theaterfigurenmuseum.html>

Türkiye nüfusunun %28.7'sini çocukların oluşturması¹², iklim, coğrafi özellikler, faunası ve florası gibi birçok açıdan turizme elverişli bir ülke olması Türkiye'nin bu konu ile ilgili harekete geçmesi için yeterli nedenler arasında sayılabilir. Çocuk- yaşayan kültürel miras- turizm ilişkisi yeni bir alan olarak başta halk bilimi, turizm kent bilimi olmak üzere, disiplinler arası yaklaşımlarla kültür endüstrisi ve ekonomisi bağlamında devlet kurumları ile koordineli bir şekilde çalışılmayı beklemektedir. Özetle, yapılacak çalışmalar sonucunda çocuk turizmi konusunda Türkiye'nin dünyada etkili bir ülke olacağı düşünülmektedir. Ancak burada şuna dikkat etmekte fayda var: Kültür denilen oluşum geçmişte üretime yönelik ve doğurgan bir yapıya sahipti. Fakat günümüz dünyasında zaman, mekân, insan gibi bütün değerlerin yanında kültür de tüketilen bir nesneye dönüştü. Bu durum kültürün içinin boşaltılmasına ve başta gelenekler olmak üzere birçok alanının anlamsızlaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin bu akımın tersine bir hamle yapması üretim kültürü yaklaşımını benimsemesiyle mümkün olabilir. Çünkü kültür ancak üretime dönüştüğünde geleceğe taşınabilir ve sürdürülebilir.

Konuya ilişkin diğer öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocuk temalı yaşayan kültürel miras projelerinin kentlerde hayata geçirilerek çocuk kültürü veri arşivlerinin oluşturulması,
- Kentlerde yaşayan kültürel mirastan hareketle yaşayan çocuk oyunu, geleneksel Türk Tiyatrosu (Karagöz, meddah), Masal kahramanları kukla tiyatrosu, çocuk kültürü müzeleri¹³, masal evleri, açık hava alanları gibi mekânların tasarlanması,
- T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığında Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü çatısı altında Halk Kültürü Bilgi Yönetimi Dairesi Başkanlığı ve Somut Olmayan Türk Kültür Mirası Daire Başkanlığına bağlı "Çocuk Kültürü Araştırmaları Şube" müdürlüklerinin kurulması ve bu birimde çocuk gastronomisi başta olmak üzere, çocuk oyunları ve oyuncakları, çocuk halk anlatıları,

¹² (Erişim Tarihi: 02.11.2017) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24645>

¹³ Özdemir, Nebi (2003), "Müze Çocuk İlişkisi ve Çocuk Kültürü Merkezi ile İlgili Bazı Değerlendirmeler", Türkiye'de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları, Gazi Üniversitesi THBMER Yay., Ankara, s. 126-147.

geleneksel çocuk giyim kuşamı gibi çocuk kültürünün özel olarak çalışılması,

- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığında “kentlerde çocuklara yer açın” temalı kent çalışmalarının başlatılması,
- T.C. Kalkınma Bakanlığı’nın çocuk kültürü politikaları geliştirmesi,
- Kentlerde yerel yönetimlerin çocuklarla ilgili etkinliklerinde çocuklar için yaşayan kültürel mirasla ilişkilendirilmiş festivaller, sergiler, yarışmalar, düzenlemesi.

KAYNAKÇA

Akkaya, S. (2016). Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde kent imgeleri ve günümüz kent markası tasarımına etkisi. Ankara: Grafiker Yayınları.

Christensen, P., & O' Brien, M. (2003). *Children in the city: Home neighbourhood and community*. Oxford: Routledge.

Frankfurt Tourismus (2023). Frankfurt at Main. Erişim adresi: <https://www.frankfurt-tourismus.de/en/Frankfurt-for/Families-and-Children2/frankfurt-children-s-museum>

Kids-World-Travel-Guide (2023). See the world through children's eyes. Erişim adresi: <https://www.kids-world-travel-guide.com/>

Le Musée des Enfants Het Kindermuseum (2023). It's nice to grow up. Erişim adresi: <http://www.museedesenfants.be/site/>

Onur, B. & Çok, F. (2000). *Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÇOKAUM)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Özdemir, N. (2003). Müze Çocuk İlişkisi ve Çocuk Kültürü Merkezi ile İlgili Bazı Değerlendirmeler. Mehmet Öcal, O. ve Tuba, S. Ö. (Ed.). *Türkiye’de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları* (ss. 126-147). Ankara: THBMER Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

<http://www.luebeck-tourismus.de/culture/museums/theaterfigurenmuseum.html>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24645>

https://visit.brussels/binaries/content/assets/pdf/brussels_for_kids_thematic_kit.pdf